

Elektron gömrük - Qısa zamanda böyük məsafə

Müstəqil Azərbaycanın gömrük xidmətinin yaşı gənc olsa da, ölkəmizdə bu fəaliyyət hələ çar Rusiyasının dövründə ibtidai formada həyata keçirilib.

Bakı Gömrüyü ilk dəfə Rusiya İmperiyası Senatının 25 yanvar 1807-ci il tarixli fərmanı ilə 1809-cu ildə təsis edilib. "Zaqafqaziya ölkəsində gömrük idarəetməsi barədə Əsasnamə"yə görə o, 31 iyul 1831-ci il tarixdən Zaqafqaziya gömrük dairəsinin tabeliyinə verilib və 1832-ci ildən etibarən "Bakı anbar gömrükxanası" adını alıb.

1918-1920-ci illərdə gömrükxana Azərbaycan Demokratik Respublikasının Maliyyə Nazirliyinin tabeliyində fəaliyyət göstərmiş və onun funksiyalarında əhəmiyyətli dəyişikliklər edilib. 1989-cu ilin yanvar ayının 27-də SSRİ Nazirlər Sovetinin Dövlət Gömrük Nəzarəti Baş İdarəsinin 17 sayılı əmri ilə Bakı Gömrükxanası əsasında Azərbaycan Respublikası Gömrükxanası yaradıldı və Respublikadakı digər gömrükxanalar (Culfa və Astara) onun tabeliyinə verildi.

Azərbaycan Respublikası müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra 1992-ci ilin yanvar ayında prezidentin fərmanı ilə Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi yaradıldı.

26 ildir ki, Gömrük Xidməti öz fəaliyyətini intensiv şəkildə təkmilləşdirərək, milli maraqları nəzərə almaqla beynəlxalq standartların tətbiqi sahəsində xeyli işlər görür.

Sözsüz ki, Dövlət Gömrük Komitəsinin inkişafı məhz mərhum prezident Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Çünki onun hakimiyyətə qayıdıxından sonra Azərbaycan Gömrük Xidməti mükəmməl hüquqi bazaya, inkişaf etmiş infraqstruktura malik olmaqla ölkənin quru, hava və dəniz yollarında respublikanın iqtisadi mənafeyini və təhlükəsizliyini daha etibarlı şəkildə qorumağa başlayıb. Bu gün Dövlət Gömrük Komitəsi öz fəaliyyətində ən müasir informasiya texnologiyalarını tətbiq etməklə işini uğurla davam etdirir.

Fəaliyyətin elektronlaşdırılması

Bu sahədə əldə olunan ən böyük uğurlardan biri Elektron hökumət portalı çərçivəsində elektron gömrük xidmətlərinin həyata keçirilməsidir.

Gömrük xidmətində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının geniş miqyasda və planlı şəkildə işlənməsi və tətbiqi 1995-ci ildən sonra başlanıb. 1995-ci ildən 1999-cu illərdə korporativ şəbəkənin qurulması əsas prioritet istiqamətlərdən biri kimi müəyyən edilib. Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, o zamanlar gömrük orqanları arasında informasiya müba-

diləsi yalnız məlumatların fiziki olaraq toplanması və vahid bazaya yazılması yolu ilə həyata keçirilirdi. 1999-cu ildən etibarən isə gömrük xidmətinin İKT strategiyası artıq beynəlxalq standartlar səviyyəsində qurulmağa başlanıb. BMT-nin İnkişaf Proqramı və Azərbaycan Hökuməti arasında həyata keçirilən "Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin Potensialının Gücləndirilməsi və Məlumatların Ötürülməsi Şəbəkəsinin yaradılması" layihəsi avtomatlaşdırılmış idarəetmə sisteminin yaradılması sahəsində gömrük xidmətinin inkişafına olduqca müsbət təsir göstərmişdir. Layihənin icrası nəticəsində "on-line" rejimdə Dövlət Gömrük Komitəsi və gömrük orqanları arasında birbaşa informasiya mübadiləsi, həmçinin dövlət sərhəd buraxılış məntəqələrinin şəbəkə ilə əhatə olunması təmin edilib, həmçinin radiokanallar və "frame-relay" texnologiyaları tətbiq olunub.

2000-2009-cu illərdə isə gömrük işinin avtomatlaşdırılması, biznes prosesin idarə olunmasında kompyuter texnologiyalarından istifadə olunması, gömrük prosedurları üzrə müvafiq proqram təminatlarının işlənməsi və vahid məlumat bazasının yaradılması istiqamətləri üzrə layihələr reallaşdırılıb.

2009-cu ildən başlayaraq Dövlət Gömrük Komitəsi İKT sahəsində yeni bir mərhələyə, gömrük işinin avtomatlaşdırılması idarəetmə sisteminin WEB texnologiyası əsasında qurulması mərhələsinə keçib. Bu illərdə DGK-nın korporativ şəbəkəsi yeni texnologiyalar əsasında yenidən fiber optik rabitə xətləri əsasında qurulub, server sistemi tam yenidən formalaşmışdır. Eyni zamanda, "Gömrük xidmətinin Vahid Avtomatlaşdırılmış İdarəetmə Sistemi (VAİS)" layihəsi işlənərək tətbiq edilib. VAİS gömrük işində gömrük prosedurlarının avtomatlaşdırılması və elektron gömrük xidmətinin təşkil edilməsi üçün hazırlanmış idarəetmə sistemidir. VAİS bütün gömrük işini əhatə edərək sərhəd gömrük buraxılış məntəqələrində, daxili gömrük orqanlarında və müvafiq icazə sənədlər ilə təmin edən digər dövlət təşkilatlarında inteqrasiyanı təmin edən sistemdir. Hazırda VAİS bütün gömrük orqanlarında tətbiq edilir və bütün gömrük prosedurları VAİS üzərindən həyata keçirilir.

Beş əsas sütun

Qeyd olunur ki, hər hansı bir dövlət orqanında İKT layihələrinin işlənməsi və tətbiqi üçün 5 əsas faktor olmalıdır. Bunlar aşağıdakılardır.

1. İKT-nin tətbiqi ilə bağlı siyasi iradə
2. İnfraqstrukturanın inkişafı
3. Biznes prosesin təkmilləşdirilməsi
4. İnnovasiya layihələrinin tətbiqi
5. Potensialın gücləndirilməsi

Bu əsasların hər biri Azərbaycanda mövcuddur. Məsələn, Ümummilli lider Heydər Əliyevin 17 fevral 2003-cü il tarixli "Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiyanın (2003-2012-ci illər) təsdiq edilməsi" haqqında sərəncamı siyasi iradənin göstəricidir.

İKT layihələrinin tətbiqi üçün əsas şərtlərdən biri də infraqstrukturun inkişafıdır. Son dövrdə bütün gömrük sistemi üzrə daxili və sərhəd keçid məntəqələrində müasir binaların tikilməsi, onların yüksək səviyyəli maddi texniki avadanlıqlarla təmin edilməsi İKT layihələrinin tətbiqi üçün əlverişli və dayanıqlı avtomatlaşdırılmış sistem formalaşdırılmasına şərait yaradıb. Hazırda bütün gömrük orqanlarını birləşdirən müasir texnologiyalar əsasında qurulmuş gömrük xidmətinin korporativ şəbəkəsi fəaliyyət göstərir. Bu şəbəkə gömrük orqanları arasında yüksək keyfiyyətlə məlumatların, səs və videogörüntülərin ötürülməsini təmin edir. "Biznes-Gömrük" əməkdaşlığında yeni prosedurlar işlənib və şəffaflığın təmin edilməsi üçün gömrük işinin biznes prosesində təkmilləşdirilməsi işləri həyata keçirilib.

Dövlət Gömrük Komitəsində "Bir pəncərə" sisteminin yaranması, gömrük orqanlarına test üsulu ilə işə qəbul olunma, beynəlxalq elmi-praktiki konfransların təşkil və s. bu kimi layihələr İKT-nin tətbiqini stimullaşdırır və zəruri bir layihə kimi yaranmasını tələb edir. Bu gün gömrük sahə-

diyyatı, gömrük nəzarəti altında olan mal və nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinə nəzarət "GPS naviqasiya", xarici ticarətin gömrük statistikası və analitik təhlil, internet resurslarının idarə olunması, gömrük rəsmiləşdirilməsi üçün tələb olunan icazə sənədləri və beynəlxalq yükdaşımalarda müyyən edilmiş "Kvotalar" üzrə digər dövlət orqanları ilə inteqrasiya sisteminə əhatə edir.

Ümumiyyətlə isə gömrük prosedurlarının avtomatlaşdırılması və elektron gömrük xidmətlərinin təşkili məqsədilə Gömrük Komitəsində geniş miqyasda İKT layihələri tətbiq edilir.

Digər tərəfdən, komitənin informasiya resurslarının təhlükəsizliyini təmin etmək və məlumatların daxil edilməsinə və emalına hüquqi statusun verilməsi məqsədilə 2009-cu ildən Dövlət Gömrük Komitəsində "Elektron imza və informasiya sistemlərinin təhlükəsizliyi" sistemi tətbiq edilərək 2000 gömrük əməkdaşı "Elektron açar" ilə təmin edilib.

Gömrük sahəsində hüquqpozmalara qarşı mübarizə sahəsində də informasiya texnologiyaları geniş tətbiq edilir. Komitədə yaradılmış "Hədəf Mərkəzi"ne bütün məlumatlar bazası və yerli gömrük orqanlarının kameraları birləşdirilərək, daxili və sərhəd keçid məntəqələrinin videomüşahidəsi real vaxt rejimində həyata keçirilir.

Yeni yaradılmış "Mobil qruplar"ın avtomobilləri kompyuter avadanlıqları, video kamera qurğuları və "Mobil VAİS" proqram təminatı ilə təchiz edilib.

Yeni layihələr

DGK-nın Fəaliyyətin Qiymətləndirilməsi və İnkişaf Proqramları Baş İdarəsi rəisinin birinci müavini Anar Süleymanovun sözlərinə görə, hazırda elektron hökumət portalı üzrəndən 14 elektron gömrük xidməti göstərilir.

Onun sözlərinə görə, 2016-cı ildən bu istiqamətdə görülən işlərin nəticəsi olaraq ölkədə bu gün elektron gömrük xidmətləri yüksək səviyyədədir:

"Trans-sərhəd kağızsız ticarətin həlli prosesi isə nisbətən daha az tətbiq edilir. Hazırda elektron TİR xidməti də tamamlanmaqdadır. Bu xidmət tətbiq ediləndən sonra kağız üzərindən xidmətlər tam yığı-

dırılacaq".

Komitə əməkdaşı vurğulayıb ki, Dövlət Gömrük Komitəsi sürətli poçt göndərişləri ilə bağlı layihəyə başlayıb:

"Layihə ilə bağlı poçt şirkətləri ilə əməkdaşlıq edib, məlumat mübadiləsi aparılırlar. Belə ki, göndərilən poçt ilə bağlı ilkin olaraq gömrük orqanlarına məlumat daxil olacaq, bu məlumat əsasında risk təhlilləri aparılaraq göndərilən poçtun yubandırılma dan sürətli keçidinin təmin olunmasına nail olunacaq".

Təcrübə mübadiləsi

Azərbaycan gömrük xidmətinin bu sahədə əldə etdiyi uğurlar müxtəlif beynəlxalq tədbirlərin müzakirə mövzusunda çevrilib. Dövlət Gömrük Komitəsində elektron gömrük xidmətləri üzrə həyata keçirilən layihələrlə və DGK-nın İKT strategiyası ilə tanış olmaq məqsədi ilə Özbəkistan, Rusiya Federasiyası, Makedoniya və Argentina gömrük xidmətlərinin nümayəndələri Azərbaycana səfər ediblər.

Dövlət Gömrük Komitəsi artıq uzun illərdir ki, gömrük işində İKT üzrə beynəlxalq elmi-praktik konfrans keçirir. Keçirilmiş konfranslarda gömrük xidmətində informasiya-kommunikasiya texnologiyaları və "e-Gömrük" xidmətləri, gömrük-biznes əməkdaşlığında İKT-nin rolu və dövlət orqanlarında elektron xidmətlər göstərilməsinin təşkili məsələləri müzakirə olunub.

Hazırda Özbəkistan, Rusiya, Gürcüstan və İran İslam Respublikası ilə məlumatların mübadiləsi xidməti göstərilir:

Azərbaycan BMT-nin ticarətin asanlaşdırılması istiqamətində keçirdiyi sorğuda 3-cü yeri tutur. 120 ölkə arasında ticarətin asanlaşdırılması istiqamətində keçirilən sorğu əsasında 47 tədbir keçirilib. Ümumdünya Ticarət Təşkilatının sazişi əsasında 47 tədbirin keçirilməsi qərarlaşdırılıb. Azərbaycan bu sorğuda 3-cü yer tutub. Açıq dənizə çıxışı olmayan ölkələr arasında isə 75 faiz göstərici ilə Azərbaycan birinci yerdədir.

Ədil Ədilzadə

Yazı "Azərbaycan Gömrüyü - bu gün və sabahın çağırışları" mövzusunda elan etdiyi müsabiqəyə təqdim olunur